

Formation of creative thinking in younger grades

Shakhnoza KHALMURATOVA¹, Nursulu NAGMETOVA²

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021

Received in revised form

30 January 2022

Accepted 20 February 2022

Available online

15 March 2022

Keywords:

creative activity,
thinking,
learning processes,
creativity,
mental activity,
perception,
reasoning.

ABSTRACT

In this article, the ways of forming creative thinking in elementary school students are considered.

Namely, at the lessons themselves. Possible creative activity of students, perception, critical thinking, formation and development of creative skills in work and creative approaches of students are formed.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2/S-pp442-446>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ tafakkurini shakllantirish

ANNOTATSIYA

Калит сўзлар:

ijodiy faoliyat,
tafakkur,
o'quv jarayonlari,
kreativlik,
aqliy faoliyat,
idrok,
fikrlash.

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida darslar jarayonida ijodiy fikrlashni shakllantirish yo'llari, o'quvchilarning ijodiy faolligi, idrok etish, tanqidiy fikrlash, ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirish va o'quvchilarning ijodiy yondashuvlari muhokama qilinadi.

¹ Theory and Methods of Teaching (Primary Education) Second year master's degree, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz. Nukus, Karakalpakstan.

² PhD, Associate Professor of the Department of Primary Education, Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz. Nukus, Karakalpakstan.

Формирование креативного мышления у младших классов

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

творческая деятельность,
мышление,
процессы обучения,
креативность,
умственная деятельность,
восприятие,
рассуждение.

В данной статье, рассматриваются способы формирования творческого мышления у учащихся начальной школы.

А именно, на непосредственно, уроках. Формируется, возможная, творческая деятельность учащихся, восприятие, критическое мышление, формирование и развитие творческих навыков в работе и творческие подходы учащихся.

Butun dunyoda jamiyat ta'limining jadal rivojlanishi innovatsion va ijodiy yondashuvni shakllantirmoqda. Chunki jahon hamjamiyati har qanday jamiyat taraqqiyoti va yo'nalishini belgilab beruvchi innovatsion ijodiy ta'sirlardan kelib chiqib, inson faoliyatining barcha sohalarida ijodkorlikka bo'lgan ehtiyojning ortib borishi bilan tavsiflanadi. Ko'pgina xorijiy davlatlar, jumladan, AQSH, Kanada, Germaniya, Rossiya, Yaponiya, Koreya va boshqa mamlakatlardagi ta'lim muassasalarida o'quv jarayoni innovatsion va ijodiy asosda olib borilmoqda.

Fikrlash inson miyasining alohida funksiyasidir. Uning neyrofiziologik asosi birinchi va ikkinchi signal tizimlarining o'zaro ta'siridan iborat. Inson tafakkur jarayonida fikr, mulohazalar, g'oyalar, farazlar va boshqalarni rivojlantiradi va ular inson ongida tushuncha, hukm, xulosalar tarzida ifodalanadi. Tafakkur til va nutq bilan chambarchas bog'liqlikda namoyon bo'ladi. Fikrlash faoliyati nutq shaklida namoyon bo'ladi.

Boshlang'ich sinf darslarida o'quvchilar tafakkurini shakllantirish katta ahamiyatga ega. Agar ijodkorlik haqida fikr yuritadigan bo'lsak, ijodkorlik insonning shaxsiy sifati bo'lib, u madaniyatga asoslangan shaxs bo'lish jarayonida namoyon bo'ladi.

Kreativlik (Ijodkorlik) – bu o'z-o'zini takomillashtirish va rivojlantirish bilan bog'liq bo'lgan shaxsning xususiyati. Pedagogika sohasidagi kreativlik muammosiga to'xtalsak, o'qituvchi-olima, pedagogika fanlari doktori, professor R.A. Mavlonova o'z ilmiy ishlarida kreativlik haqida fikrlar bildirgan. Uning ilmiy maqolalari – “Boshlang'ich ta'limdagi innovatsiyalar”, “Pedagogika, integratsiya, boshlang'ich ta'limdagi innovatsiyalar” – kreativ ta'lim jarayoniga bag'ishlangan. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining sinfda bilimli, ma'naviy barkamol inson bo'lib shakllanishida, ayniqsa, ularning fan, ta'lim, fanga bo'lgan ichki psixologik yo'nalishini shakllantirishda o'qituvchilarning o'rni kattadir. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda birinchi o'qituvchi bolalar uchun buyuk shaxs timsolida gavdalanadi va bolalarga o'rnak bo'ladi. Shuning uchun boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativligi, harakatchanligi, bolalarning tushunishi, kommunikativ va pertseptiv (bolani tushunish) qobiliyatlari katta ahamiyatga ega. Chunki boshlang'ich sinf o'quvchilaridagi kuchli harakatchanlik, intiluvchanlik, qiziquvchanlik psixologlar tomonidan ilmiy asoslab berilgan. Bunday qiziqish va shiddatni faqat ijobiy tomonga yo'naltirish kerak. Bu esa, o'z navbatida, boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan ko'proq izlanish, kreativlik talab qiladi.

O'quvchilarni hayotga tayyorlashda kasb tanlashda izchillikni oshirish bilan birga o'quv faoliyati va tarbiya jarayonida ijodiy fazilatlarni shakllantirishga ham e'tibor qaratish lozim. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faolligi va mahorati badiiy

adabiyot, san'at asarlari, musiqa, tasviriy san'at, me'morchilik, teatr, kino, qo'g'irchoq teatri, voqelikka estetik munosabat shakllanadi, estetik didni idrok etishda ko'proq seziladi, buning natijasida o'quvchilarda ijodiy fikrlash va qobiliyatlar rivojlanadi.

Ijodiy sifatni shakllantirish jarayonida o'quvchilarning ijobiy va salbiy, sodda va murakkab xulq-atvorini ko'rish mumkin, shuning uchun ham o'qituvchining vazifasi har bir o'quvchiga ijodiy sifatlarni to'g'ri tushunish va ularni kundalik hayotda qo'llashga yordam berishdan iborat. O'qituvchining asosiy vazifasi har bir o'quvchida o'ziga xos ijodkorlik sifatlarning shakllanish darajasini nazorat qilishdan iborat. Chunki buning natijasida o'quvchilarda tashabbuskorlik, halollik, intizomlilik kabi fazilatlar shakllanadi.

Darsda ishlashga psixologik tayyorgarlik o'quvchilarning yoshiga mos keladigan ongli va ijobiy xususiyatlarni shakllantirish, o'quvchilarda ko'nikma va malakalarini egallashga qiziqishlarini shakllantirishdan iborat. O'quvchilarga juda yoshligidan jamiyat taraqqiyoti, o'quvchilarning mehnat qobiliyatini shakllantirish, mehnat ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun ishlab chiqarishda ishtirok etish zarurligini tushuntirish o'qituvchining vazifasi juda muhimdir.

Boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayoniga ruhiy tayyorgarlik o'quvchilarda turli xil psixologik jarayonlarni rivojlantirish va takomillashtirishni nazarda tutadi. Bular – idrok, psixomotor, emotsional idrok, diqqat, xotira, tafakkur – bolaning psixologik komponentlari.

Darsda o'quvchilarga bilim berishda uning aqliy imkoniyatlarini hisobga olgan holda hissiy bilish jarayonini takomillashtirish zarur. Bolaning xotirasini rivojlantirish ham muhimdir. Chunki fanga oid materiallarni yodlash va amaliy topshiriqlarni bajarish boshqa fanlarga nisbatan o'ziga xos xususiyatlarga ega.

O'qituvchi darsda amaliy ishlarni tushuntiribgina qolmay, balki asosiy materiallar va obyektlarning namunalarini, materiallarni materialga qayta ishlash usullarini va ish bosqichlari ketma-ketligini ko'rsatadi. Shuning uchun ham boshlang'ich sinfdagi darslarda eshitish, ko'rish va xotira rivojlantirish mashqlari muhim o'rin tutadi. Masalan, boshlang'ich sinfdagi texnologik mashg'ulotlarni to'g'ri tashkil etish, o'quvchilarni qiyinchiliklarni yengib o'tishga, maqsadga erishish yo'lida tinmay mehnat qilishga, boshlagan ishni tashlab ketmasdan, oxiriga yetkazishga o'rgatishi kerak. Texnologiya darslarida ijodiy tashabbusiz yondashuv mehnatni aqliy rivojlanish omiliga aylantirmaydi. Bilimlarni qo'llashni talab qilmaydigan, tafakkurni faollashtirmaydigan, aqliy qobiliyatlarni rivojlantirmaydigan mehnat faoliyati. Texnologik ta'lim – bu muayyan ish jarayonida muayyan tartib va harakatlar ketma-ketligiga rioya qilish zarurligini muntazam tushuntirish bilan birga keladigan ko'plab mashqlar natijasidir. Yosh avlodning texnologik faoliyati quyidagi yo'nalishlarda rivojlanadi va tuziladi: texnologiya o'yindan ajralgan mustaqil faoliyat sifatida shakllanadi; texnologik faoliyat jarayonining mohiyatini o'zlashtirishga erishiladi; texnologik faoliyatning turli shakllari yaratiladi. Ijtimoiy texnologiyaning yana bir muhim tarkibiy qismi ta'lim texnologiyasidir. Texnologiya ta'limining maqsadi, eng avvalo, o'quvchilarga texnologiyaning mohiyati va mazmunini chuqur anglashdan iborat.

Texnologik ta'lim – bu shaxsning texnologiya mohiyatini chuqur anglash, ularning texnologiya va texnologik faoliyatga ongli munosabati, shuningdek, muayyan ijtimoiy foydali harakatlar yoki kasbiy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayon.

Texnologik ta'limning maqsadi insonda texnologiya va texnologik faoliyatga ijobiy munosabatni shakllantirishdir. Mehnatga hurmat, mehnatkashlar qadr-qimmatini uchun jiddiy kurashish, yosh avlodni tarbiyalash jarayonida mehnat munosabatlarini shakllantirish, o'z bilimi; bu funksiyalardan biri mehnati, kasbi bilan jamiyatimiz taraqqiyotiga ko'maklashish o'qituvchilar oldida turgan eng muhim vazifadir.

Texnologiya darsi voqelikning o'ziga xos obrazli bilimidir. Va har qanday kognitiv faoliyat kabi u bolalarning aqliy tarbiyasi uchun katta ahamiyatga ega. Maqsadli vizual idrok – kuzatishni rivojlantirmasdan yaratish qobiliyatini egallash mumkin emas. Har qanday obyektни yasash, haykaltaroshlik qilish uchun, avvalo, uni yaxshi bilish, uning shakli, o'lchami, dizayni, rangi, qismlarining joylashishini eslab qolish kerak. Ta'lim maktabi o'quvchilariga ta'lim va tarbiya berish tizimida texnologiya darslari katta ahamiyatga ega. Boshqa o'quv fanlari bilan birgalikda ular bolaning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kreativ va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun o'qituvchi chegaradan tashqarida fikrlash, ijodiy fikrlash va pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, shaxsning ijodiy fazilatlarini rivojlantirish, ijodkorlikka, ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradigan pedagogik ishning mumkin bo'lgan usullari va yo'nalishlarini aniqlashi kerak.

Tadqiqotimizda ijodiy qobiliyatlarni aniqlash uchun biz E.P. Torrensning ijodiy fikrlash testining figurali shaklidan foydalandik. Vazifalar ushbu testlarning topshiriqlariga chizmalar va ularga sarlavhalar ko'rinishida javob berishlari kerak edi. Tadqiqotda Xo'jayli tumanidagi 4-maktabning 4-sinf o'quvchilari va o'qituvchisi ishtirok etdi.

Kreativlik mezonlarini o'rganish asosida sinf ijodkorlik darajalariga ko'ra – eng past – 22,2 % (4 kishi), past – 66,7 % (12 kishi), o'rta – 11,1 % (2 kishi) guruhlarga bo'lingan. Natijalar o'rtacha kreativlik darajasiga ega bo'lgan ikkita o'quvchi bundan mustasno, sinfdagi aksariyat o'quvchilarning ijodkorlik darajasi pastligini ko'rsatadi. Yosh o'quvchilar o'rtasida kreativlik mezonlarini o'rganish natijalarining nisbati ularda eng yaxshi rivojlangan ravonlik (38,3%), o'ziga xoslik (35,7%) va moslashuvchanlik (26%) borligini ko'rsatdi.

Shuningdek, ismning mavhumligi, yopilishga qarshilik va rivojlanish kabi kreativlik mezonlari o'rganildi. Shuni ta'kidlash mumkinki, ushbu mezonlar orasida bolalar rivojlanish bo'yicha eng yaxshi ko'rsatkichlarni (68%) ko'rsatdilar. Yopilishga qarshilik mezoni o'quvchilarning 28%, ismning mavhumligi 4% tomonidan shakllantiriladi. Ko'pchilik bolalarning kreativlik darajasi past bo'lgan 4-“A” sinf o'qituvchisida ijodiy rivojlanish darajasi yetarli emas (o'rtacha ko'rsatkichdan past) ekanligini aniqladik.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchining ijodkorligi o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq, shuning uchun o'qituvchi, birinchi navbatda, dars va sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishda ijodiy bo'lishi kerak.

Ikkinchidan, muammolarni hal qilish, nostandart yechimlarni topish, refleksi, mantiqiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan rivojlanish usullaridan foydalanish.

Uchinchidan, bolalarning tasavvurlari va motorli ko'nikmalarini rivojlantirish uchun ijodiy erkin muhit yaratish.

To'rtinchidan, taxminlar, sezgi, “tushunish” ni o'z ichiga olgan kuchli ifodalangan evristik elementning mavjudligi bilan ajralib turadigan qidiruv faoliyatini tashkil qilish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Adizov B. Boshlang'ich ta'limni ijodiy tashkil etishning nazariy asoslari: Ped. fan. dok. ... dis. Toshkent, 2018.
2. Aliyev A. O'quvchilarning ijodkorlik qobiliyati. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
3. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari moduli bo'yicha o'quv-uslubiy qo'llanma. Toshkent, 2015.
4. Sanaqulov X. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilarni kasb tanlashga yo'naltirish nazariyasi va amaliyoti. Monografiya. T.: TDPU, 2017.
5. Mamzurina A.A. Texnologiya darslarida kichik yoshdagi o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. Yakutsk, 2019.
6. Mavlonova R.A., Sanaqulov X.R., Xodieva D.P. Boshlang'ich sinfda ta'lim usullari. – M.: MGU Vestnik, 2020.
7. Davletshin M.G., Do'stmuhamedova Sh., Mavlanov M., To'ychiyeva S. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. (O'quv metodik qo'llanma). Nizomiy nomidagi TDPU. 2014.
8. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Toshkent. 2016.
9. Jo'rayev P.X., Raximov B.X., Xomatov Sh.F. Yangi pedagogik texnologiyalar. Muammoli ta'lim aasoslangan o'quv-metodik qo'llanma. T.: Fan, 2020.
10. Sharipov Sh. Oquvchilar kasbiy ijodkorligi uzviyligini taminlashning nazariyasi va amaliyoti: Ped. fan. dok. ... dis. avtoref. – T., 2018.
11. Muslimov N.A. Kasb talimi o'qituvchisini kasbiy shakllantirishning nazariy-metodik asoslari: Ped. fan. dok. ... diss. – T., 2017.
12. Ibragimova G. Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish: Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD). ... diss. Avtoref. – T., 2017.
13. <http://marifatyogdusi.uz/?p=2544>.
14. <https://kun.uz/uz/news/2019/11/27/boshlangich-sinfda-oqitishning-zamonaviy-texnologiyalaridan-foydalanish-usullari>.
15. <https://fayllar.org/savod-orgatish-jarayonida-oquvchilarning-kreativligini-oshiris.html>.